
РОЗДІЛ VIII. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.9 : 343.343.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.75>

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ, ПРОКУРАТУРИ ТА ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ КОНТРАБАНДОЮ, НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ ЗБРОЇ ТА НАРКОТИКІВ, ТЕРОРИЗМОМ І ПРОТИПРАВНИМ ПЕРЕТИНОМ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Бабенко А.М.,

*доктор юридичних наук, професор,
директор інституту права та безпеки
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Палій М.В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Чекмарьова І.М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ*

Бабенко А.М., Палій М.В., Чекмарьова І.М.
Взаємодія поліції, прокуратури та Державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України.

Стаття є кримінологічним дослідженням феномену взаємодії поліції, прокуратури та Державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України. За результатами дослідження надано характеристику та окреслено суспільну небезпеку цих явищ в умовах війни, висвітлено осіб, які їх вчиняють, визначено війну, як основний фактор змін у кількісно-якісних параметрах злочинності.

У роботі проведено розподіл заходів запобігання організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України та стратегії зменшення можливостей для вчинення злочинів.

У дослідженні висвітлені основні напрями та засоби взаємодії поліції, прокуратури та Державної прикордонної служби України у протидії правопорушенням, пов'язаним із організованими кримінальними правопорушеннями, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України.

За результатами дослідження наголошується, що взаємодія між підрозділами поліції з органами Державної прикордонної служби України та прокуратурою під час виявлення та припинення організованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України. Стратегія зменшення злочинності повинна ґрунтуватися на застосуванні сукупності гласних та не гласних засобів протидії; мати широкомасштабний, комплексний, добре спланований і організований характер, орієнтований на зниження рівня цих видів злочинності як передумови існування інших антисуспільних проявів.

Ключові слова: взаємодія поліції, прокуратури та Державної прикордонної служби України, організовані кримінальні правопорушення, контрабанда, незаконний обіг зброї, наркотики, те-

роризм, протиправний перетин державного кордону, запобігання.

Babenko A.M., Pali M.V., Chekmaryova I.M. Cooperation between the police, the prosecutor's office and the State Border Guard Service of Ukraine in combating organized criminal offenses related to smuggling, illegal trafficking of weapons and drugs, terrorism and illegal crossing of the state border of Ukraine.

The article is a criminological study of the phenomenon of interaction between the police, the prosecutor's office and the State Border Guard Service of Ukraine in countering organized criminal offenses related to smuggling, illegal trafficking of weapons and drugs, terrorism and illegal crossing of the state border of Ukraine. Based on the results of the research, the social danger of these phenomena in the conditions of war was characterized and outlined, the persons who commit them were highlighted, war was identified as the main factor of changes in the quantitative and qualitative parameters of crime.

In the work, the distribution of measures for the prevention of organized criminal offenses related to smuggling, illegal trafficking of weapons and drugs, terrorism and illegal crossing of the state border of Ukraine and strategies for reducing opportunities for committing crimes was carried out.

The study highlights the main directions and means of interaction between the police, the prosecutor's office and the State Border Guard Service of Ukraine in combating offenses related to organized criminal offenses, related to smuggling, illegal trafficking of weapons and drugs, terrorism and illegal crossing of the state border of Ukraine.

According to the results of the study, it is emphasized that the interaction between police units with the bodies of the State Border Service of Ukraine and the prosecutor's office during the detection and termination of organized criminal offenses related to smuggling, illegal trafficking of weapons and drugs, terrorism and illegal crossing of the state border of Ukraine.

The crime reduction strategy should be based on the application of a combination of public and non-public countermeasures; have a large-scale, complex, well-planned and organized character, aimed at reducing the level of these types of crime as a prerequisite for the existence of other anti-social manifestations.

Key words: interaction of the police, the prosecutor's office and the State Border Guard Service of Ukraine, organized criminal offenses, smuggling, illegal arms trafficking, drugs, terrorism, illegal crossing of the state border, prevention.

Актуальність. Пік війни в Україні призвів до цілої сукупності у соціально-економічному, геополі-

тичному і соціально-психологічному житті. Зруйновані міста та об'єкти промисловості, велика кількість біженців, втрата роботи повністю змінили уклад та якість життя українських громадян. Негативні наслідки війни проявилися і у характері та кількісно-якісних параметрах злочинності. З'явилися нові форми та види традиційно вчинюваних злочинів; змінилася структура та ступінь небезпеки вчинюваних злочинів. В умовах війни злочинності стала більш витонченою та зорганізованою. У структурі злочинності найбільш розповсюдженими і суспільно-небезпечними злочинами виявилися організовані кримінальні правопорушення, пов'язані із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризм і протиправні перетини державного кордону України. Перелічені злочини, за особливостями вчинення, переліком суб'єктів правопорушників, кількості осіб задіяних у протиправній діяльності, стали носити ознаки транскордонної злочинності. Перелічені кримінальні правопорушення завжди вважалися такими, що мають підвищену суспільну небезпеку, але в умовах війни, враховуючи руйнівні наслідки для країни їх суспільна небезпека значно підсилася. На цьому тлі боротьба з цими явищами перестала бути турботою лише поліції та спеціальних підрозділів, а запобігання цим явищам має носити комплексний та системний характер із застосування зусиль багатьох суб'єктів протидії такій діяльності. У зв'язку із цим набуває актуальності вирішення наукових завдань, пов'язаних із налагодженням ефективної взаємодії поліції, прокуратури та Державної прикордонної служби України у роботі із протидією правопорушенням, пов'язаним із контрабандою та незаконним перетином державного кордону України. Це та багато іншого зумовлюють значну **актуальність та мету нашого дослідження**, які ставлять за необхідне вивчення питань, пов'язаних із систематизацією наукових знань із взаємодії поліції, прокуратури та Державної прикордонної служби України у протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України.

Стан дослідження. Слід зазначити, що проблема правопорушень, пов'язаних із використанням державного кордону у злочинній діяльності не є новою у юридичній науці. В різні роки цим питанням приділяли увагу такі вчені, як С.В. Албул, В.С. Батиргареева, В.В. Голіна, О.М. Джужа, А.В. Калініна, Ю.Б. Курилюк, О.А. Малиновська, А.П. Мозоль, Д.О. Назаренко, Т.Є. Огнев, Ю.В. Орлов, Ю.О. Стрелковська, С.О. Філіппов, Т.М. Чіпко, В.І. Шакун та багато інших вчених. Разом з цим, ця проблема залишається не вирішеною у контексті сучасного стану та тенденцій цих видів кримінальних правопорушень. Також мало дослідженими виявилися питання взаємодії

поліції, прокуратури та Державної прикордонної служби України у роботі із протидії цим правопорушенням.

Хід дослідження. У своїх публікаціях ми вже не одноразово звертали до проблем щодо необхідності взаємодія між підрозділами поліції з органами Державної прикордонної служби України та прокуратурою та іншими державними та правоохоронними органами у запобіганні різним видам кримінальних правопорушень [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Ця частина нашого пошуку буде свого роду узагальненням багаторічної праці ряду вчених у контексті важливості взаємодії між різними суб'єктами протидії кримінальних правопорушень під час виявлення та припинення одних з найбільш розповсюджених та небезпечних проявів у сучасних умовах, а саме, – організованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України і тимчасової лінії розмежування. Справа в тому, що вже давно став сумною реальністю, а в умовах війни тим більше, той факт, що чимало видів злочинів перетворилися на феномен, який не знає кордонів, адже цей феномен сьогодні «успішно» долає будь-які міждержавні бар'єри. У цьому ракурсі організовані кримінальні правопорушення, пов'язані із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України виявилися небезпечними різновидами соціальної патології сьогодення. Це негативно впливає на криміногенну обстановку в нашій країні, особливо у прикордонних її регіонах. Ігноруючи державні кордони, вітчизняний і зарубіжний криміналітет встановлює та зміцнює взаємовигідні транскордонні злочинні зв'язки; освоєє нові ринки незаконного збуту товарів і послуг, використовує недосконалість і розбіжності положень національних законодавчих систем для ухилення від відповідальності, активно застосовує при цьому явище транснаціональну корупцію тощо. Тому організовані кримінальні правопорушення, пов'язані із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України набувають все більш значного поширення [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8]. Суспільна небезпечність цих злочинів полягає в тому, що вони не лише посягають на громадську безпеку та спокій населення, його здоров'я та в цілому на порядок у країні, а є фундаментом для інших видів злочинів – вбивств, контрабанди наркотичних засобів, зброї, торгівлі людьми тощо. Водночас протиправна міграція населення, масштаби якої навіть не піддаються на теперішній час точному визначенню, відкритість і прозорість кордонів, свобода пересування як вагомий прояв демократичних цінностей сучасної людини призвели до того, що особи можуть вчиняти злочини в

різних країнах, переховуватися від правосуддя в інших державах тощо.

Нагадаємо, що одними з найважливіших суб'єктів протидії організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України є поліція, прокуратура та Державна прикордонна служба України. Від їх діяльності та ефективної взаємодії залежать не лише стан запобігання цим злочинам, а і в цілому стан правопорядку на прикордонних територіях і у країні у цілому.

Разом з цим, прорахунки у запобіганні організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України призводять до складнощів у протидії різним видам організованої злочинності, зокрема, торгівлі людьми, краденим автотранспортом, підакцизними товарами та ядерними матеріалами, а також ускладнює виявлення та притягнення до відповідальності осіб, які намагаються уникнути від правосуддя, переховуючись в інших країнах.

Хотілося б відмітити за ступенем залучення до вище зазначеної діяльності як галузі транскордонного злочинного бізнесу, а відтак і рівня суспільної небезпечності злочинної поведінки, здійснено розподіл винних осіб на такі класи: 1) які незаконно переправляли через державний кордон України своїх рідних або близьких за відсутності корисливого мотиву; 2) які вчинили злочин на ґрунті співчуття особам, з якими вони не зустрічалися раніше; 3) які є ситуаційними корисливими злочинцями; 4) які постійно займаються незаконним переправленням осіб через державний кордон України на оплатній основі [12, с. 3-4]. Результати досліджень за подібною тематикою показали, що вирішальну роль у незаконному переправленні осіб через державний кордон України як складовій міжнародної міграційної індустрії відіграють злочинці четвертого класу, у той час як серед засуджених за ст. 332 КК України здебільшого представлений третій [12, с. 3-4].

Значною прогалиною в запобіжній діяльності є *слабка взаємодія між самими органами національної поліції, прокуратурою, державною прикордонною службою України, а також місцевими органами виконавчої влади.* Так, сучасні дослідження свідчать про те, що під час запобігання контрабанді та незаконному перетину кордону підрозділи прикордонної служби найчастіше співпрацюють з міграційними органами (62,7%), рідше – з міськрайорганами поліції, на територію яких потрапляють мігранти та контрабандні товари (12,1%); з кримінально-виконавчими структурами (24,3%), а також з підрозділами кримінального розшуку (17,2%). Майже кожен другий

співробітник прикордонної служби не взаємодіє з органами поліції, фактів взаємодії з іншими державними органами взагалі не встановлено [2, с. 129-130].

Налагодження відомчої та міжвідомчої взаємодії. Перефразюючи А.М. Бабенка та В.І. Женунтія, зазначимо, що ефективна протидія організованим кримінальним правопорушенням, пов'язаним із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України повинна мати широкомасштабний, комплексний, добре спланований і організований характер, спрямований на викорінення цього виду злочинності як передумови інших антисупільних проявів [11, с. 197-198].

Узагальненням наукової літератури [10; 13; 14; 9], досвіду правоохоронної діяльності та результатів аналізу нормативно-правових актів, встановлено, що підрозділи поліції у взаємодії з органами Державної прикордонної служби України та прокуратури у протидії правопорушенням, пов'язаним із організованими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із контрабандою, незаконним обігом зброї та наркотиків, тероризмом і протиправним перетином державного кордону України мають вирішувати такі задачі: аналіз та оцінка оперативної обстановки в сфері правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України; здійснення обліку та обмін інформацією щодо найбільш імовірних місць такої діяльності; прогнозування тенденцій розвитку цих явищ; виявлення та облік осіб, які здійснюють подібну незаконну діяльність; встановлення та обмін інформацією щодо маршрутів пересування; визначення пріоритетних напрямків боротьби з організованими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України; комплексне планування діяльності підрозділів міськрайорганів та забезпечення взаємодії між виконавцями запланованих заходів; виявлення та усунення причин і умов кримінальних правопорушень, пов'язаних із організованими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України; висвітлення результатів протидії цим злочинам у засобах масової інформації [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Важливе місце у протидії кримінальним правопорушенням, пов'язаним із організованими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України і протиправного перетину тимчасової лінії розмежування відводиться налагодженню взаємодії між територіальними підрозділами поліції з

різними службами Державної прикордонної служби України та з прокуратурою. Налагодження ефективної взаємодії дає можливість досягти кращих результатів у запобіганні, припиненні та розкритті злочинів такої категорії, виступає основою об'єднання зусиль для цілеспрямованого ведення роботи, вмілого визначення її основних напрямків, уникнення дублювання та кращого використання можливостей кожної служби.

Серед основних форм взаємодії між підрозділами поліції з органами Державної прикордонної служби України та прокуратурою під час виявлення та припинення організованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України і тимчасової лінії розмежування можна виділити такі, як: 1) організація спільного розроблення і проведення комплексних заходів профілактичного та оперативного характеру; 2) сумісне планування окремих заходів, зумовлених динамікою змін оперативної обстановки щодо виявлення та припинення протиправних дій; 3) використання необхідної допомоги структурних і спеціальних підрозділів поліції та Державної прикордонної служби у проведенні заходів з виявлення та затримання злочинців; 4) використання можливостей структурних підрозділів щодо виявлення осіб, від яких імовірно можна очікувати вчинення злочинів, пов'язаних з контрабандою та незаконним перетином державного кордону України та протиправного перетину тимчасової лінії розмежування; 5) обмін інформацією між підрозділами поліції, органами Державної прикордонної служби України та прокуратурою стосовно місць вчинення організованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України і тимчасової лінії розмежування, а також осіб, які займаються організованими формами такої діяльності тощо [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Також, важко переоцінити корисність планування запобіжних заходів підрозділами поліції, органами Державної прикордонної служби України та прокуратурою сумісно з органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадськістю. Саме вони мають великі організаційні, технічні та фінансові можливості щодо налагодження цілеспрямованого масового наступу на злочинність, пов'язану з організованими кримінальними правопорушеннями, пов'язаними із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України. Ці органи можуть надавати технічну допомогу правоохоронним органам, забезпечувати участь широких верств населення у широкомасштабних операціях з виявлення та інформування про вказані правопорушення, надавати допомогу

у налагодженні правової пропаганди щодо суспільної небезпеки такої протиправної діяльності, надавати правоохоронним органам оперативну інформацію щодо місць вчинення організованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України і тимчасової лінії розмежування, способи та випадки протиправної діяльності тощо.

Висновок. Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що взаємодія між підрозділами поліції з органами Державної прикордонної служби України та прокуратурою під час виявлення та припинення організованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України і тимчасової лінії розмежування повинна ґрунтуватися на застосуванні цілого комплексу заходів, які ґрунтуються на взаємодії із усіма внутрішніми та відповідними зовнішніми суб'єктами правоохоронної діяльності. Ті заходи об'єднуються у комплексне, сплановане застосування гласних та не гласних засобів; мають носити широкомасштабний, добре організований і спланований характер; такі заходи орієнтуються на усунення причин та умов протиправної діяльності, а також орієнтовані на зменшення можливостей для вчинення кримінальних правопорушень. Позитивні наслідки від такої діяльності включають у себе збільшення рівня захищеності суспільства від ризику стати жертвою кримінальних правопорушень, а також зниження рівня організованих кримінальних правопорушень, пов'язаних із контрабандою, незаконним обігом зброї, тероризмом та протиправним перетином державного кордону України і тимчасової лінії розмежування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабенко А.М. Запобігання злочинності в регіонах України: концептуально-методологічний та праксеологічний вимір монографія. Одеса: ОДУВС, 2014. 416 с.
2. Бабенко А.М. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному культивуванню наркотиковмісних рослин: дис. ...кандид. юрид.наук: спец.12.00.08. Київ, 2007. 222 с.
3. Бабенко А.М. Запобігання організованим, озброєній та терористичній злочинності як складова безпеки в умовах Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4. Ч. 1. С. 54–58.
4. Бабенко А.М. Регіональні особливості злочинності у містах та сільських районах Запорізької, Дніпропетровської та Харківської областей. *Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін.* Харків: Право, 2018. Вип. 36. С. 42–60. URL: <http://pbz.nlu.edu.ua/article/view/157063> (дата звернення: 29.01.2023).
5. Бабенко А.М. Тактико-психологічні, кримінально-процесуальні, адміністративно-правові та оперативно-розшукові заходи профілактики і запобігання кримінальним правопорушенням. *Південноукраїнський правничий часопис*. № 1. 2021. С. 14–22.
6. Бабенко А.М. Територіально-просторовий аналіз злочинності у населених пунктах Одеської області. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 2(9). URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/12/11_Babenko.pdf (дата звернення: 29.01.2023).
7. Бабенко А.М., Конопельський В.Я., Чекарьова І.М. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у прикордонних регіонах Причорномор'я материкової України: монографія. Харків: Право, 2019. 264 с.
8. Бабенко А.М., Федорончук І.В. Втручання у діяльність захисника чи представника особи: кримінологічний і кримінально-процесуальний виміри. *Юридичний бюлетень*. 2020. № 15. С. 104–112.
9. Васирина М.М. Соціально-психологічний портрет особи контрабандиста. *Теорія оперативно-службової діяльності правоохоронних органів України / За ред. проф. В.Л. Регульського*. Львів: Львівський інститут внутрішніх справ при НАВС України, 2000. С. 34–36.
10. Жаровська Г.П. Транснаціональна злочинність: джерела, ознаки, структура взаємозв'язків. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. № 60. Правознавство. С. 111–117.
11. Женунтій В.І., Бабенко А.М. Незаконне культивування наркотиковмісних рослин: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти, запобігання: монографія. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2009. 224 с.
12. Кібальник С.О. Кримінологічна характеристика та запобігання незаконному переправленню осіб через державний кордон України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / НДІ ВПЗ ім, акад. В.В. Сташиса. Харків, 2021. 260 с.
13. Махлай О.М. Протидія транскордонній злочинній діяльності на державному кордоні України. *Право і суспільство*. 2017. № 5, ч. 2. С. 212–215.
14. Проблема нелегальної міграції та транспортування мігрантів в Україні: наукова доповідь/ упоряд. О.А. Малиновська. Київ: Бланк-Прес, 2000. 120 с.